

Where in Europe? Ένα ψηφιακό ταξίδι στην Ευρώπη μέσω eTwinning

Ζερβού Μαγδαληνή¹, Ζαμπούλη Κωνσταντίνα²

zervou@sch.gr, c.zampouli@gmail.com

¹ Εκπαιδευτικός ΠΕ70

² Εκπαιδευτικός ΠΕ06

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εστιάζει σε έργο eTwinning το οποίο υλοποιήθηκε σε δύο τμήματα Γ' Δημοτικού στο πλαίσιο διδασκαλίας της Αγγλικής Γλώσσας και της Μελέτης Περιβάλλοντος μέσω της μεθόδου CLIL (Content and Language Integrated Learning) και της διαθεματικής προσέγγισης. Το έργο "Where in Europe?" περιλάμβανε ένα ψηφιακό ταξίδι στην Ευρώπη, όπου οι μαθητές 9 ευρωπαϊκών σχολείων εξερευνούσαν ορισμένες πόλεις υλοποιώντας δραστηριότητες με χρήση web 2.0 εργαλείων. Ο στόχος του έργου ήταν διττός: αφενός να αναπτύξουν οι μαθητές τις γλωσσικές τους δεξιότητες στα αγγλικά και αφετέρου να βελτιώσουν τις συνεργατικές και επικοινωνιακές τους δεξιότητες. Επιπλέον, ανακάλυψαν τη συλλογική πολιτιστική κληρονομιά, καθώς και ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των χωρών. Οι δραστηριότητες αναπτύχθηκαν στην πλατφόρμα Twinspace και εμπλουτίστηκαν με ασκήσεις παραγωγής γραπτού και προφορικού λόγου. Η ποιοτική αξιολόγηση στη λήξη του έργου από μαθητές και εκπαιδευτικούς παρέιχε τη δυνατότητα εμπλοκής των μαθητών σε διαδικασίες αναστοχασμού και αποτέλεσε σημαντική πηγή ανατροφοδότησης για τις εμπλεκόμενες εκπαιδευτικούς.

Λέξεις κλειδιά: CLIL, ΤΠΕ, eTwinning, ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση, διαθεματικότητα

Εισαγωγή

Στην κοινωνία της πληροφορίας και των νέων τεχνολογιών όπου ζούμε, η ψηφιακή κοινωνική δικτύωση έχει διεισδύσει και στην εκπαίδευση καθιστώντας πλέον μια νέα πραγματικότητα στη σχολική τάξη. Όπως αναφέρει και ο Marc Prensky (2001) οι σημερινοί μαθητές είναι ψηφιακά γηγενείς (digital natives) σε αντίθεση με τους δασκάλους τους, οι οποίοι είναι ψηφιακοί μετανάστες (digital immigrants). Οι σημερινοί μαθητές έχοντας γεννηθεί στα τέλη του 1990 με τις αρχές του 2000, είναι απόλυτα εξοικειωμένοι με τους Η/Υ, τις ταμπλέτες, τα έξυπνα τηλέφωνα, το διαδίκτυο. Είναι, λοιπόν, αδήριτη η ανάγκη για τους ψηφιακούς μετανάστες να εντάξουν στο μάθημά τους τις ΤΠΕ, ώστε όχι μόνο να συμβαδίζουν με τις ανάγκες της εποχής τους, αλλά και να κάνουν το μάθημά τους ελκυστικότερο για τους ψηφιακά γηγενείς. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους το ζητούμενο για δικτύωση σε τοπικό, εθνικό ή και παγκόσμιο επίπεδο, καθώς μέσω αυτής της δικτύωσης ανταλλάσσονται εμπειρίες, καλές πρακτικές και καινοτόμες ιδέες, συνεισφέροντας τόσο στη βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης όσο και στην επαγγελματική τους εξέλιξη. Με την παρούσα εργασία θα εξετάσουμε τη δικτύωση σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Το ελληνικό σχολείο ευνοεί την ατομική εργασία και επικεντρώνεται σε διαδικασίες μελέτης (συνήθως αποστήθισης) του ενός και μοναδικού εγχειριδίου, επίλυσης τοπικών ασκήσεων και εκτέλεσης συμβατικών εργασιών. Στη χώρα μας οι μαθητές δεν προετοιμάζονται από το ευρύτερο σχολικό πρόγραμμα ώστε να εργαστούν ομαδικά, να συνεργαστούν μεταξύ τους, να αναζητήσουν πληροφορίες και υλικό από διάφορες πηγές

(εκτός του σχολικού περιβάλλοντος), να αναλύσουν και να συνθέσουν δεδομένα με στόχο την ανάπτυξη μιας πρωτότυπης εργασίας.

Ωστόσο, στον αντίποδα, η ευρωπαϊκή δράση eTwinning μέσω της ηλεκτρονικής αδελφοποίησης των σχολείων δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές, αλλά και στους εκπαιδευτικούς, να γνωρίσουν τον πολιτισμό άλλων λαών και να δημιουργήσουν σχέσεις φιλίας και συνεργασίας. Η συστηματική συνεργασία, η ανταλλαγή απόψεων και ο διαπολιτισμικός διάλογος είναι προαπαιτούμενα για την επιτυχή υλοποίηση ενός τέτοιου προγράμματος.

Θεωρητικοί άξονες

Οι γνωστικές και κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες μάθησης (Bruner, 1960; Krathwohl, 2002; Vygotsky, 1978; Piaget, 1955) αποτέλεσαν κεντρικό πυλώνα του έργου, καθώς κύριος παιδαγωγικός στόχος ήταν η ανάληψη πρωτοβουλίας από πλευράς των μαθητών και η αυτονόμησή τους στη διαδικασία δημιουργίας της γνώσης ως αποτέλεσμα συμμετοχής τους σε ομαδικές εργασίες.

Η μέθοδος CLIL (Content and Language Integrated Learning) στην οποία βασίστηκε το έργο, είναι μία μίξη διδακτικών μεθόδων γνωστικού αντικείμενου, η οποία αναδόθηκε από τις ανάγκες της σύγχρονης εκπαίδευσης (Coyle et al., 2010). Βασική αρχή της CLIL (Ολοκληρωμένη Εκμάθηση Περιεχομένου και Γλώσσας) είναι ότι το γνωστικό αντικείμενο – στην περίπτωση μας η γεωγραφία- διδάσκεται σε μια γλώσσα πέραν της μητρικής και η γλώσσα-στόχος γίνεται το μέσο για την εκμάθηση του γνωστικού αντικείμενου. Τα πλεονεκτήματα από την εφαρμογή της είναι πολλαπλά: οι μαθητές αναπτύσσουν τις γλωσσικές τους δεξιότητες με τον πλέον φυσικό τρόπο, έχουν μεγαλύτερο κίνητρο για επικοινωνία στην ξένη γλώσσα, αποκτούν ασυνείδητα, αλλά βιωματικά, γραμματικές γνώσεις, χωρίς ωστόσο να επικεντρώνονται στη στείρα αποστήθιση γραμματικών φαινομένων, οι μαθητές δεν έχουν το άγχος της αποτυχίας στην ξένη γλώσσα καθώς ο στόχος είναι η επικοινωνία, προάγεται η συνεργατικότητα, ενισχύεται η μεταγνωστική γνώση. Ο όρος μεταγνώση που πρόσφατα ονομάζεται «μεταγνωστική ικανότητα» είναι ένας ευρύς όρος και αναφέρεται στις γνωστικές διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στην ενεργό μνήμη και περιλαμβάνουν την επίγνωση που έχει το άτομο για τις δικές του γνωστικές διαδικασίες (Κολιάδης, 2002).

Ο τρίτος άξονας του έργου ήταν η μέθοδος project, κατά την οποία οι μαθητές αποδεδειγμένα αποκτούν πολύπλευρες γνώσεις με τον διδάσκοντα απλώς αρωγό και εμπνευστή (Meyer, 1987). Η ομαδική εργασία χρησιμοποιήθηκε στην τάξη, αλλά και στο σπίτι με την προετοιμασία ορισμένων δραστηριοτήτων από μικρές ομάδες μαθητών. Ακολουθούσε παρουσίαση των εργασιών στην ολομέλεια της τάξης. Επίσης, ο καταγιγισμός ιδεών χρησιμοποιήθηκε αρκετές φορές στην έναρξη κάθε δραστηριότητας. Το ενδιαφέρον των μαθητών για το έργο διατηρήθηκε μέχρι το τέλος του, καθώς επεξεργάζονταν και τις αντίστοιχες ολοκληρωμένες εργασίες των άλλων συνεργαζόμενων σχολείων.

Μεθοδολογία

Από την πλευρά του ελληνικού σχολείου συνεργάστηκαν η εκπαιδευτικός της Γ' τάξης και η εκπαιδευτικός των Αγγλικών με τα δύο τμήματα της Γ' τάξης (40 συνολικά μαθητές, 22 αγόρια και 18 κορίτσια) ενός Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου της Γ' Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αθήνας. Καθώς και οι δύο εκπαιδευτικοί είχαν ενεργό προφίλ στην διαδικτυακή πύλη του eTwinning, η εύρεση κατάλληλων Ευρωπαίων εταίρων στην εν

λόγω πόλη ήταν το επόμενο βήμα για την οργάνωση και την υλοποίηση του έργου. Βασικά κριτήρια για την επιλογή συνεργατών ήταν η τεχνογνωσία στη χρήση web 2.0 εργαλείων, αλλά και η ηλικία των μαθητών και τα ενδιαφέροντά τους. Μετά από τη σχετική αναζήτηση, κατέληξαν στην καταλληλότερη πιθανή συνεργασία και απέστειλαν ηλεκτρονικό μήνυμα εκδήλωσης ενδιαφέροντος για το έργο “Where in Europe?”. Παρόμοια μηνύματα για το συγκεκριμένο έργο εστάλησαν από 4 σχολεία της Ιταλίας, ένα σχολείο της Ρουμανίας, της Κύπρου και της Ισπανίας.

Το επόμενο βήμα στην έναρξη του έργου ήταν να δημιουργηθεί το twinspace (<https://twinspace.etwinning.net/13147/home>), δηλαδή ο κοινός εικονικός χώρος εργασίας του eTwinning, όπου μαθητές και μαθήτριες καθώς και οι εκπαιδευτικοί μπορούν να συναντηθούν ψηφιακά, να ανταλλάξουν απόψεις και να κοινοποιήσουν τις δραστηριότητές τους. Για την οργάνωση του έργου οι υπεύθυνοι εκπαιδευτικοί των παραπάνω χωρών επικοινωνήσαν και συνεργάστηκαν μέσω προσωπικών ηλεκτρονικών μηνυμάτων, συνεργατικών κειμένων στα Google Docs, αλλά και του εργαλείου συζήτησης της πλατφόρμας eTwinning για να καταλήξουν στη διαμόρφωση τριών ενότητων (modules): 1) Mystery Skype, 2) Digital towns: where we live, 3) Twinnny lost in Europe (ebook). Οι εν λόγω δραστηριότητες αναλύονται εκτενώς σε επόμενη ενότητα.

Όλοι οι εκπαιδευτικοί συνεργάστηκαν στον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της προσέγγισης CLIL, προτείνοντας χρονοδιαγράμματα και ενσωματώνοντας το έργο στη διδακτέα ύλη των τάξεων. Όταν δημιουργήθηκε το Twinspace για το έργο, όλοι οι εκπαιδευτικοί συμμετείχαν στην οργάνωση των σελίδων και ήταν υπεύθυνοι για την παρουσίαση των εργασιών του σχολείου τους. Όλοι οι συνεργαζόμενοι εκπαιδευτικοί πειραματίστηκαν με διάφορα web 2.0 εργαλεία ώστε να καταλήξουν στην επιλογή των πιο κατάλληλων για τις δραστηριότητες που είχαν σχεδιαστεί. Η αλληλοβοήθεια ήταν καιρική και σημαντική.

Το έργο “Where in Europe?” συνδέεται με τη διδακτέα ύλη των Αγγλικών, σύμφωνα με τα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ, καλύπτοντας ενότητες που αφορούν απλές συνομιλίες (π.χ. συστήνω τον εαυτό μου) και ερωταπαντήσεις σχετικά με τον τόπο που ζω. Οι μαθητές προετοίμασαν και χρησιμοποίησαν το αντίστοιχο λεξιλόγιο στις τηλεδιασκέψεις με τα συνεργαζόμενα σχολεία. Στη δημιουργία της ψηφιακής κάρτας έγινε χρήση λεξιλογίου σχετικού με τα Χριστούγεννα.

Το έργο συνδέεται επιπλέον και με ενότητες της Μελέτης Περιβάλλοντος που αφορούν τη χαρτογράφηση και τη γνωριμία του τόπου των μαθητών. Οι μαθητές επέλεξαν ιστορικά-γεωγραφικά-περιβαλλοντικά στοιχεία της Αθήνας με τα οποία δημιούργησαν την παρουσίαση για το ηλεκτρονικό βιβλίο. Στο τέλος του έργου, εξερεύνησαν τους τόπους που προετοίμασαν τα συνεργαζόμενα σχολεία, αποκτώντας έτσι μια εικόνα για τις συμμετέχουσες ευρωπαϊκές χώρες.

Το πρόγραμμα διήρκεσε 8 μήνες -από τον Οκτώβριο έως τον Ιούνιο- και αφιερωνόταν 1 διδακτική ώρα εβδομαδιαίως, έτσι ώστε να μην παρακωλύεται η διδασκαλία των υπολοίπων μαθημάτων. Το πρόγραμμα διεξήχθη με εναλλαγή της ατομικής και της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου. Μόνο όταν κρίθηκε αναγκαίο οι μαθητές δούλεψαν ατομικά στο σπίτι - αναζητώντας πληροφορίες- ενώ τις περισσότερες φορές τα παιδιά δούλεψαν σε ομάδες των 4-5 ατόμων, αφού με την εφαρμογή της ομάδας τα παιδιά νιώθουν ψυχολογικά ασφαλή όσον αφορά το άγχος της αποτυχίας και έχουν υποστήριξη στην προσπάθειά τους για την κατάκτηση της γνώσης (Ματσαγγούρας, 2002).

Το σχολείο μας δημιούργησε, επιπλέον, τα φύλλα αξιολόγησης για όλους τους συνεργαζόμενους εκπαιδευτικούς στο πρόγραμμα και άλλοι συνεργάτες δημιούργησαν τα αντίστοιχα φύλλα για τους μαθητές.

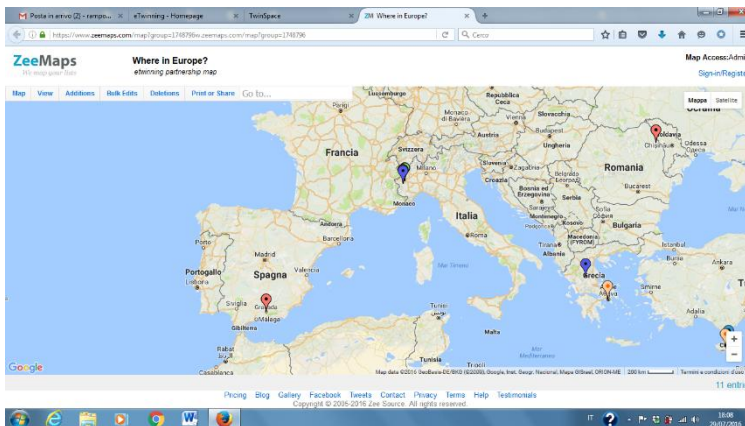
Περιγραφή Δραστηριοτήτων

Οι μαθητές στο συνεργατικό έργο eTwinning με τίτλο “Where in Europe?” ενασχολήθηκαν με τους παρακάτω τρεις κύριους πυλώνες δραστηριοτήτων:

Mystery Skype

Τα σχολεία ανά δύο συνδέονταν μέσω Skype χωρίς να γνωρίζουν όμως πού βρίσκονταν οι συνομιλητές τους. Κατά τη διάρκεια της τηλεδιάσκεψης, οι μαθητές ρωτούσαν τους συνομιλητές τους στα αγγλικά προσπαθώντας να συλλέξουν πληροφορίες για τη χώρα και την πόλη που βρίσκονται, και αναζητούσαν σε χάρτες τον τόπο τους. Έπειτα, παρείχαν τις αντίστοιχες πληροφορίες για τη δική τους χώρα και πόλη. Οι ερωτήσεις είχαν προσυμφωνηθεί από τους εκπαιδευτικούς και οι απαντήσεις είχαν συνταχθεί από τους μαθητές με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών. Οι μισοί μαθητές είχαν αναλάβει την επικοινωνία, και οι υπόλοιποι την αναζήτηση στον χάρτη.

Στις τηλεδιασκέψεις χρησιμοποιήθηκε το Google Maps και οι κλασικοί χάρτες της Ευρώπης. Για την τοποθέτηση σε χάρτη των συμμετεχόντων σχολείων στο πρόγραμμα χρησιμοποιήθηκε το εργαλείο ZeeMaps. Η υλοποίηση της μυστικής τηλεδιάσκεψης μεταξύ του σχολείου μας και του ιταλικού σχολείου παρουσιάζεται στη σχετική σελίδα του Twinspace του έργου: <https://twinspace.etwinning.net/13147/pages/page/77264>. Ο συνεργατικός χάρτης των σχολείων για την ολοκλήρωση της δραστηριότητας βρίσκεται στη σελίδα <https://twinspace.etwinning.net/13147/pages/page/77978>.

Σχήμα 1. Ο συνεργατικός χάρτης στο ZeeMaps

Digital Towns: where we live

Οι μαθητές πρότειναν τοποθεσίες και στοιχεία της πόλης μας και αναζήτησαν τις ανάλογες πληροφορίες, φωτογραφίες και βίντεο προκειμένου να τις μοιραστούν με τους διαδικτυακούς φίλους τους. Στόχος αυτής της δραστηριότητας ήταν να κατασκευάσουν μια ψηφιακή κάρτα για να παρουσιάσουν την πόλη τους και να ενσωματώσουν εθνικές τους παραδόσεις για τη γιορτή των Χριστουγέννων. Οι μαθητές μας ηχογράφησαν τα κάλαντα και μετέφρασαν λέξεις σχετικές με τις γιορτές. Σε ομάδες μαζί με τις εκπαιδευτικούς ενσωμάτωσαν τις πληροφορίες στα ψηφιακά εργαλεία Glogster και Thinglink. Η δεύτερη δραστηριότητα και οι ψηφιακές δημιουργίες των μαθητών παρουσιάζονται στην ακόλουθη

σελίδα από το Twinspace του έργου: <https://twinspace.etwinning.net/13147/pages/page/77940>.

Σχήμα 2. Χριστουγεννιάτικη κάρτα στο Glogster

Twinnny lost in Europe (ebook)

Η πιο απαιτητική, αλλά συγχρόνως και η πιο δημιουργική εργασία των μαθητών. Το θέμα του ηλεκτρονικού βιβλίου ήταν ο ήρωάς μας, ο Twinnny, ο οποίος είχε χαθεί στην Ευρώπη και οι μαθητές έπρεπε να τον αναζητήσουν σε διάφορες ευρωπαϊκές πόλεις. Οι μαθητές επέλεξαν την πόλη που θα παρουσίαζαν, σχεδίασαν τι θα περιλάμβανε κάθε σελίδα, αναζητήσαν φωτογραφικό υλικό και πληροφορίες για την πόλη. Με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών συνέθεσαν και μετέφρασαν τα συνοδευτικά κείμενα στα αγγλικά και ενσωμάτωσαν το υλικό σε κάθε σελίδα εργαζόμενοι σε ομάδες.

Όταν ολοκληρώθηκε το βιβλίο από όλα τα συμμετέχοντα σχολεία, κάθε ομάδα μαθητών ανέλαβε μία πόλη όπου εμβάθιζε περισσότερο «διαβάζοντας» τις σχετικές σελίδες και τους κρυμμένους QR κώδικες με κινητές συσκευές (ταμπλέτες). Στις σελίδες του βιβλίου ενσωματώθηκε υλικό από πολλά web 2.0 εργαλεία (Padlet, Slideshare, Thinglink, QR code generator), ενώ για τη σύνθεση του ηλεκτρονικού βιβλίου χρησιμοποιήθηκε η εφαρμογή Epubeditor. Το ταξίδι του Twinnny μπορεί να το παρακολουθήσει κάποιος στο <http://www.epubeditor.it/ebook/?static=29634> ενώ ολόκληρη η δραστηριότητα περιγράφεται στη σχετική σελίδα του Twinspace: <https://twinspace.etwinning.net/13147/pages/page/124009>.

Σχήμα3. Μαθητές σκανάρουν QR κώδικες

Οι μαθητές, ενθουσιασμένοι, συνεργάστηκαν με τους συμμαθητές τους στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες κατά την πραγματοποίηση των τηλεδιασκέψεων για την εύρεση της χώρας και της πόλης των συνεργαζόμενων σχολείων. Η σημαντικότερη όμως συνεργατική δημιουργία ήταν το κοινό ηλεκτρονικό βιβλίο με τις πολυμεσικές παρουσιάσεις των πόλεων που επέλεξαν οι μαθητές. Όταν αυτό ολοκληρώθηκε, η ικανοποίηση των μαθητών που αντικρίζαν τις σελίδες τους ανάμεσα στις σελίδες των άλλων σχολείων, ήταν πολύ μεγάλη.

Συμπεράσματα

Εν κατακλείδι, μπορούμε με ευκολία να εξάγουμε το συμπέρασμα ότι οι εμπλεκόμενοι μαθητές και εκπαιδευτικοί διερεύνθησαν και βίωσαν με τον πλέον δημιουργικό τρόπο τη διαπολιτισμική και συνεργατική μάθηση. Η αρχή «όσο νωρίτερα, τόσο καλύτερα» που εφαρμόζεται στην διδασκαλία ξένων γλωσσών (Milton and Alexiou, 2006) με τη μέθοδο CLIL δεν πρέπει να θεωρηθεί πανάκεια, αλλά θα πρέπει να υπάρχει και η αντίστοιχη υποστήριξη από το εκπαιδευτικό σύστημα προκειμένου να είναι αποτελεσματική (Coonan, 2011). Σύμφωνα και με το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις ξένες γλώσσες του Συμβουλίου της Ευρώπης, η γλωσσομάθεια είναι μια απαραίτητη προϋπόθεση στην προετοιμασία του πολίτη του αύριο (Common European Framework of Reference for Languages, www.coe.int/lang-CEFR, ημερομηνία προσπέλασης 8/1/2017). Η μέθοδος CLIL προσφέρει ένα πλούσιο γλωσσικό περιβάλλον, όπου αναπτύσσεται η θετική στάση απέναντι στην ξένη γλώσσα. Έτσι οι μαθητές μέσα από τη διδασκαλία και την έρευνα μιλούν με βιωματικό και δημιουργικό τρόπο στην αγγλική γλώσσα, αναπτύσσουν γλωσσικές δεξιότητες και συμμετέχουν σε δημιουργικές δραστηριότητες. Ταυτόχρονα, προάγεται ο ψηφιακός εγγραμματισμός των μαθητών μέσα από την αυθεντικότητα που προσφέρει το διαδίκτυο (Ο οδηγός του εκπαιδευτικού των ξένων γλωσσών, rcl.enl.uoa.gr/xenesglosses/guide_kef5.htm, ημερομηνία προσπέλασης 8/1/2017), οι μαθητές αξιοποιούν τα ψηφιακά μέσα που τους δόθηκαν και αναστοχάζονται πάνω στη χρήση της ξένης γλώσσας.

Επιπρόσθετα, προωθήθηκε η συνείδηση του ευρωπαϊκού πολυγλωσσικού και πολυπολιτισμικού κοινωνικού μοντέλου. Παράλληλα με την προαναφερόμενη ανάπτυξη δεξιοτήτων στις ΤΠΕ, το eTwinning δίνει προστιθέμενη αξία στη συμβατική μάθηση,

βελτιώνοντας την παιδαγωγική διαδικασία, ενώ δίνεται έμφαση και στη μεταγνωστική γνώση. Έτσι, οι μαθητές ενθαρρύνονται στο να μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν, να αναπτύσσουν την κριτική τους σκέψη και να εξελίσσουν τις γνώσεις τους.

Το συγκεκριμένο έργο θα μπορούσε εύκολα να επεκταθεί και να συνεχιστεί και σε άλλα θεματικά πεδία, όπως αυτό της Ιστορίας, της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, των Μαθηματικών κ.ά. Επιπλέον, μπορεί εύκολα να ενταχθεί στη διδασκαλία και σε άλλες τάξεις του σχολείου, όχι μόνο της Πρωτοβάθμιας, αλλά και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Αναφορές

- Bruner, J. (1960). *The process of education*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Coonan, C.M. (2011). CLIL and foreign language medium instruction. *La Rivista Multilingue di Interculturalita*, 11:1-16.
- Council of Europe. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment (CEFR)*. <http://www.coe.int/lang-CEFR> (ημερομηνία προσπέλασης 8/1/2017).
- Coyle, D., Hood, P. & Marsh, D. (2010). *Content and Language Integrated Learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Epubeditor. <http://www.epubeditor.it> (ημερομηνία προσπέλασης 8/1/2017). Twinny lost in Europe: <http://www.epubeditor.it/ebook/?static=29634> (ημερομηνία προσπέλασης 8/1/2017).
- Glogster. <http://edu.glogster.com> (ημερομηνία προσπέλασης 8/1/2017).
- Krathwohl, D. R. (2002). A revision of Bloom's taxonomy: An overview. *Theory Into Practice*, 41(4), 212-18.
- Meyer, E. (1987). *Ομαδική διδασκαλία: Θεμελίωση και παραδείγματα* (Λ. Κουτσούκης, Μτφρ.). Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Milton, J. & Alexiou, Th. (2006). What makes a good language learner? In A. Kavadia, M. Joanopoulou & A. Tsaggalidis, A. (Eds.), *New Directions in Applied Linguistics*, 599-609.
- Nunan, D. (2003). Nine steps to learner autonomy. In (ed) Mikael Olofsson; Symposium 2003 Arena Andrasprak, Nationelt centrum for sfi ach svenska som andrasprak, HLS forlag.
- Piaget, J. (1955). *The language and thought of the child* (M. Gabain, Trans). New York: Meridian Books. (Original work published 1923)
- Prengsky, M. (2001). *Digital game-based learning*. McGraw Hill.
- Thinglink. <http://www.thinglink.com> (ημερομηνία προσπέλασης 8/1/2017).
- Twinspace "Where in Europe?". <https://twinspace.etwinning.net/13147/home> (ημερομηνία προσπέλασης 8/1/2017).
- <https://twinspace.etwinning.net/13147/pages/page/77264> (ημερομηνία προσπέλασης 8/1/2017).
- <https://twinspace.etwinning.net/13147/pages/page/77978> (ημερομηνία προσπέλασης 8/1/2017).
- <https://twinspace.etwinning.net/13147/pages/page/77940> (ημερομηνία προσπέλασης 8/1/2017).
- <https://twinspace.etwinning.net/13147/pages/page/124009> (ημερομηνία προσπέλασης 8/1/2017).
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind and society: The development of higher mental processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Zeemaps. <http://www.zeemaps.com> (ημερομηνία προσπέλασης 8/1/2017).
- Κολιάδης, Ε. (2002). *Γνωστική ψυχολογία, γνωστική νευροεπιστήμη και εκπαιδευτική πράξη*, τόμος Δ', Αθήνα, ΣΥΝΘΕΣΗ, σελ. 429, 497.
- Ματσαγγούρας, Η. (2002). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση. Εννοιοκεντρική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας*. Αθήνα, εκδόσεις Γρηγόρης.
- ΥΠ.ΕΘ.Π.Θ - Π.Ι. (2001). *Οδηγός για την εφαρμογή της ενέλεκτης ζώνης*, Αθήνα.
- ΥΠ.ΕΘ.Π.Θ - Π.Ι. (2003). *Φ.Ε.Κ 304 τεύχος Β'*, Αθήνα.
- Υπουργείο Παιδείας & Ε.Κ.Π.Α. *Ο οδηγός του εκπαιδευτικού των ξένων γλωσσών*. http://rcl.enl.uoa.gr/xenesglosses/guide_kef5.htm (ημερομηνία προσπέλασης 8/1/2017).